

Η σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική της Νέας Δημοκρατίας

Γιώργος Γρόλλιος

Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
grol@eled.auth.gr

Τάσος Λιάμπας

Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
aliabas@eled.auth.gr

Έχουν περάσει δύο και πλέον χρόνια από τον Ιούνιο του 2019, όταν η Νέα Δημοκρατία (ΝΔ) κέρδισε τις βουλευτικές εκλογές και σχημάτισε αυτοδύναμη κυβέρνηση. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα, οι πολιτικές - νομοθετικές πρωτοβουλίες της για την εκπαίδευση δεν μπορούν παρά να θεωρηθούν σημαντικές από την άποψη της έκτασης και του βάθους των αλλαγών τις οποίες επιχειρούν να επιβάλουν σε όλες τις βαθμίδες της ελληνικής εκπαίδευσης.

Η κατανόηση της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής της ΝΔ ως κυρίαρχης κρατικής πολιτικής είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη της κριτικής εκπαιδευτικής δραστηριότητας σε κάθε επίπεδο και της ομόλογης κίνησης της κριτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Είναι αναγκαίο να στηριχτεί στην κατανόηση της ιστορικής διαμόρφωσης των κοινωνικοπολιτικών συσχετισμών δύναμης, γιατί οι κοινωνικοπολιτικοί συσχετισμοί δύναμης είναι εκείνοι που επιτρέπουν την προώθηση και την εφαρμογή πολιτικών, αποτελώντας αποτελέσματα της σύγκρουσης συγκεκριμένων κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Με άλλα λόγια, η κατανόηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της ΝΔ συνυφαίνεται άμεσα με την κατανόηση του παρελθόντος και του παρόντος των αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων στην εκπαίδευση και για την εκπαίδευση, οι οποίες αποτελούν μέρος του συνόλου των κοινωνικών, πολιτικών και ιδεολογικών

αντιπαράθεσων και συγκρούσεων που έλαβαν και λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα και, βέβαια, επηρεάστηκαν και επηρεάζονται από τις διεθνείς εξελίξεις.

Η ανάλυση που ακολουθεί αρχίζει με μια σύντομη παρουσίαση των σπουδαιότερων όψεων του νομοθετικού έργου της ΝΔ από τον Ιούνιο του 2019 μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια εξετάζεται ο πολιτικός χαρακτήρας αυτού του νομοθετικού έργου και οι συνέπειές του για τους μαθητές, τους φοιτητές και τους εκπαιδευτικούς. Τέλος, ερμηνεύονται τα προηγούμενα με βάση την ιστορία σημαντικών πλευρών των κοινωνικών, πολιτικών και ιδεολογικών αντιπαράθεσων και συγκρούσεων και προτείνονται ορισμένες σχετικές κατευθύνσεις έρευνας στην υλοποίηση των οποίων μπορεί να συμβάλει η κίνηση της κριτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις της ΝΔ για την εκπαίδευση

1. Η πρώτη νομοθετική παρέμβαση της κυβέρνησης της ΝΔ στην εκπαίδευση έγινε στις 8 Αυγούστου 2019, δηλαδή ακριβώς έναν μήνα μετά τη συγκρότησή της: ήταν η κατάργηση του Πανεπιστημιακού Ασύλου με βάση το άρθρο 64 του νόμου 4623/2019. Με αυτό το άρθρο αίρεται ο περιορισμός της αυτεπάγγελτης παρέμβασης των αστυνομικών δυνάμεων μόνο σε περιπτώσεις κακουργηματικών πράξεων και εγκλημάτων κατά της ζωής, με συνέπεια να μην απαιτείται οποιαδήποτε έγκριση πανεπιστημιακού οργάνου για την είσοδο της αστυνομίας στα πανεπιστήμια (ΦΕΚ 134/Α/9.8.2019).

2. Στο τέλος Ιανουαρίου του 2020, η ΝΔ ψήφισε στη Βουλή το νόμο 4653/2020. Με αυτόν το νόμο α) δίνεται η δυνατότητα διορισμού στην εκπαίδευση σε αποφοίτους ιδιωτικών κολεγίων και β) το 20% της χρηματοδότησης κάθε Πανεπιστημίου συνδέεται με την αξιολόγησή του (ΦΕΚ 12/Α/24.1.2020).

3. Τον Ιούνιο του 2020, η ΝΔ ψήφισε στη Βουλή το νόμο 4692/2020. Με το νόμο αυτόν α) αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα και θεσπίζεται ελάχιστος αριθμός μαθητών στα 7θέσια (και πάνω) σχολεία για την εξοικονόμηση πόρων, β) αυξάνεται ο αριθμός των πρότυπων σχολείων και καθιερώνονται διαδικασίες εξωτερικής ιεραρχικής από τα πάνω αξιολόγησης των σχολικών μονάδων και ατομικής αξιολόγησης των εκπαιδευτικών των πρότυπων και πειραματικών σχολείων, γ) επαναφέρεται η αναγραφή της διαγωγής των μαθητών στα σχολικά απολυτήρια του Γυμνασίου και του Λυκείου, δ) αυξάνονται τα εξεταζόμενα μαθήματα στο Γυμνάσιο, επαναφέρεται η τράπεζα θεμάτων στο Λύκειο, θεσπίζεται ως όριο ηλικίας τα 17 έτη για τη φοίτηση στα Επαγγελματικά Λύκεια και αντικαθίσταται η κοινωνιολογία από τα

λατινικά στα εξεταζόμενα μαθήματα για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο (ΦΕΚ 111/Α/12.6.2020).

4. Τον Φεβρουάριο του 2021, η ΝΔ ψήφισε στη Βουλή το νόμο 4777/2021 με τον οποίο α) καθιερώνεται η Ελάχιστη Βάση Εισαγωγής στα πανεπιστημιακά Τμήματα, β) προβλέπεται η ελεγχόμενη πρόσβαση στα Πανεπιστήμια (με κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης και κάρτες εισόδου), η λειτουργία μονάδων και επιτροπών ασφάλειας σ' αυτά και η σύσταση ομάδων προστασίας πανεπιστημιακών ιδρυμάτων από 1031 αστυνομικούς και ειδικούς φρουρούς που υπάγονται στην Αστυνομία, γ) θεσμοθετείται κεντρικό πειθαρχικό δίκαιο για τους φοιτητές και δ) τίθεται ανώτατο όριο φοίτησής τους (ΦΕΚ 25/Α/17.2.2021).

5. Τον Ιούλιο του 2021, η ΝΔ ψήφισε στη Βουλή το νόμο 4823/2021 με τον οποίο α) θεσμοθετούνται περιφερειακοί επόπτες ποιότητας της εκπαίδευσης, επόπτες ποιότητας, περιφερειακά συμβούλια εποπτών, σύμβουλοι εκπαίδευσης και σώμα συμβούλων της εκπαίδευσης, β) πραγματοποιείται υποχρεωτική (με απειλή ελάχιστης ποινής περικοπής μισθού τουλάχιστον ενός μήνα) περιοδική (ανά διετία και τετραετία) αξιολόγηση των εκπαιδευτικών από τον διευθυντή της σχολικής μονάδας και από τον σύμβουλο εκπαίδευσης αντίστοιχα, αξιολόγηση η οποία καταλήγει σε τέσσερις χαρακτηρισμούς των εκπαιδευτικών («εξαιρετικός», «πολύ καλός», «ικανοποιητικός» και «μη ικανοποιητικός») και σε επιμόρφωση των «μη ικανοποιητικών» εκπαιδευτικών με πρόγραμμα που καταρτίζει το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) και τα στελέχη της εκπαίδευσης, γ) δίνεται η δυνατότητα επιλογής διδακτικών βιβλίων από τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ εκείνων τα οποία έχουν συμπεριληφθεί στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων που καταρτίζει το Υπουργείο Παιδείας μετά από εισήγηση του ΙΕΠ εφόσον ευθυγραμμίζονται με τα ισχύοντα Προγράμματα Σπουδών, δ) οι μαθητές της έκτης τάξης του Δημοτικού και της τρίτης τάξης του Γυμνασίου αξιολογούνται με πανελλαδικές διαγνωστικές εξετάσεις στα μαθήματα της γλώσσας και των μαθηματικών που οργανώνονται με βάση προτάσεις του ΙΕΠ και της Αρχής Διασφάλισης της Ποιότητας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (ΑΔΙΠΔΔΕ), εξετάσεις που μπορούν να επεκταθούν και σε άλλες τάξεις και άλλα μαθήματα και στ) ενισχύονται οι εξουσίες του διευθυντή της σχολικής μονάδας ο οποίος συνάπτει σχέσεις με άλλους φορείς, διαμορφώνει εκπαιδευτικούς ομίλους και ορίζει τους υπεύθυνους για αυτούς εκπαιδευτικούς, ορίζει «άριστους» ή «πολύ καλούς» εκπαιδευτικούς ως ενδοσχολικούς συντονιστές (τάξεων ή/και γνωστικών πεδίων), ορίζει παιδαγωγικούς συμβούλους-μέντορες των νεοδιοριστών ή αναπληρωτών εκπαιδευτικών με προϋπηρεσία μέχρι πέντε έτη, αποφασίζει τη

θεματολογία επιμορφωτικών σεμιναρίων της σχολικής μονάδας και μπορεί να ελαστικοποιεί το ωράριο των εκπαιδευτικών (ΦΕΚ 136/Α/3.8.2021).

Ο πολιτικός χαρακτήρας των νομοθετικών ρυθμίσεων της ΝΔ

Η δυνατότητα διορισμού στην εκπαίδευση σε αποφοίτους ιδιωτικών κολεγίων, η αύξηση του αριθμού των μαθητών ανά σχολικό τμήμα, η θέσπιση ελάχιστου αριθμού μαθητών στα 7θέσια σχολεία και η καθιέρωση της Ελάχιστης Βάσης Εισαγωγής στα πανεπιστημιακά Τμήματα αποτελούν νομοθετικές ρυθμίσεις οι οποίες υποβαθμίζουν τη δημόσια εκπαίδευση και συνεπώς άμεσα ή έμμεσα ευνοούν τα επιχειρηματικά συμφέροντα, δηλαδή είναι ρυθμίσεις νεοφιλελεύθερης έμπνευσης. Πιο συγκεκριμένα, τροφοδοτούνται τα ιδιωτικά κολέγια με σπουδαστές - πελάτες (που αποκλείονται από τα Πανεπιστήμια μέσω της Ελάχιστης Βάσης Εισαγωγής), κολέγια των οποίων η ελκυστικότητα ενισχύεται χάρη στην απόκτηση τίτλων σπουδών που θεωρούνται ισότιμοι με τα πανεπιστημιακά πτυχία χωρίς, όμως, στην πραγματικότητα να είναι, αφού τα ιδιωτικά κολέγια χαρακτηρίζονται από την ανεπαρκή διάρκεια των σπουδών τους, την έλλειψη πρακτικής άσκησης σε δημόσια σχολεία, την απουσία ερευνητικού έργου, τις αδιαφανείς διαδικασίες επιλογής και τα χαμηλού επιπέδου προσόντα του διδακτικού προσωπικού τους. Η αύξηση του αριθμού των μαθητών ανά σχολικό τμήμα συνεπάγεται τη διαμόρφωση δυσμενέστερων συνθηκών διδασκαλίας στα δημόσια σχολεία και επομένως την αφαίρεση ενός συγκριτικού τους πλεονεκτήματος έναντι των ιδιωτικών σχολείων, στα οποία τα σχολικά τμήματα κατά κανόνα είναι υπερφορτωμένα για λόγους κερδοφορίας. Επιπλέον, η αύξηση του αριθμού των μαθητών ανά σχολικό τμήμα συμβάλλει στη μείωση των κρατικών δαπανών για την εκπαίδευση που αποτελεί, σε συνδυασμό με την υποβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης, βασικό στοιχείο της νεοφιλελεύθερης λογικής για την εκπαίδευση. Επίσης, στην ίδια λογική υπάγεται η δυνατότητα επιλογής διδακτικών βιβλίων μεταξύ εκείνων τα οποία έχει εγκρίνει το υπουργείο Παιδείας, δυνατότητα η οποία ανοίγει έναν καινούργιο χώρο για τη διεύρυνση της δράσης επιχειρήσεων στη δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εν προκειμένω των εκδοτικών οίκων. Τέλος, στη νεοφιλελεύθερη λογική υπάγονται τόσο η ώθηση των μαθητών προς την κατάρτιση με τα εργαστήρια δεξιοτήτων από το Νηπιαγωγείο μέχρι και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση¹ και η καθιέρωση του ορίου ηλικίας των 17 χρόνων για τη φοίτηση στα Επαγγελματικά Λύκεια, όσο και η σύνδεση του 20% της χρηματοδότησης

¹ Βλ. τις σχετικές υπουργικές αποφάσεις στο ΦΕΚ 3791/13.8.2021.

των Πανεπιστημίων με τα αποτελέσματα της αξιολόγησής τους, η αύξηση του αριθμού των πρότυπων σχολείων και η ενίσχυση των εξουσιών των διευθυντών των σχολικών μονάδων με προφανή σκοπό να ενισχυθούν η διαφοροποίηση και ο ανταγωνισμός μεταξύ των εκπαιδευτικών μονάδων σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα και συνολικά η εκπαίδευση να λειτουργεί ως αγορά.

Στη νεοσυντηρητική λογική για την εκπαίδευση υπάγονται η κατάργηση του ασύλου, η ελεγχόμενη πρόσβαση, η λειτουργία οργάνων ασφάλειας, η συνεχής παρουσία αστυνομικών, το κεντρικό πειθαρχικό δίκαιο και το ανώτατο όριο φοίτησης στα Πανεπιστήμια, ρυθμίσεις που αποσκοπούν στην αποστείρωσή τους από κάθε μορφή συλλογικής δράσης και διεκδίκησης μέσω της τρομοκράτησης των φοιτητών από ένα αυταρχικό δίκτυο ελέγχου και διαρκούς επιτήρησης. Στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η αποτροπή κάθε μορφής συλλογικής δράσης και διεκδίκησης επιχειρείται αφ' ενός για τους μαθητές με την αναγραφή της διαγωγής τους στα σχολικά απολυτήρια του Γυμνασίου και του Λυκείου και την αντικατάσταση της κοινωνιολογίας από τα λατινικά στα εξεταζόμενα μαθήματα για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, αφ' ετέρου για τους εκπαιδευτικούς με την επιβολή ενός δικτύου μονοπρόσωπων και συλλογικών οργάνων ιεραρχικής από τα πάνω αξιολόγησης και ελέγχου τους (περιφερειακοί επόπτες ποιότητας, επόπτες ποιότητας, περιφερειακά συμβούλια εποπτών, σύμβουλοι εκπαίδευσης, σώμα συμβούλων, διευθυντές σχολικών μονάδων). Η ενίσχυση των εξουσιών των διευθυντών και η συρρίκνωση του ρόλου των εκπαιδευτικών στη διοίκηση του κάθε σχολείου αποσκοπεί στη διαμόρφωση ενός στρώματος χαμηλόβαθμων στελεχών της εκπαίδευσης που θα συμμορφώνεται πλήρως με τις οδηγίες και εντολές των ανώτερων στελεχών, τα οποία ενισχύονται τόσο αριθμητικά όσο και από την άποψη των εξουσιών που συγκεντρώνουν. Παράλληλα, εκτός από την τρομοκράτηση των εκπαιδευτικών από αυτό το δίκτυο αξιολόγησης και ελέγχου, γίνεται προσπάθεια να καταργηθεί κάθε έννοια συλλογικής δράσης και διεκδίκησης στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της παροχής (από τους διευθυντές) μικρο-εξουσιών (υπεύθυνοι ομίλων, μέντορες, ενδοσχολικοί συντονιστές) με μικρο-αντάλλαγμα την καλύτερη ατομική αξιολόγησή τους, αλλά και με την κατηγοριοποίηση των εκπαιδευτικών σε «εξαιρετικούς», «πολύ καλούς», «ικανοποιητικούς» και «μη ικανοποιητικούς». Όσον αφορά την επιμόρφωση των τελευταίων, η διαμόρφωση του προγράμματός της από το ΙΕΠ και τα στελέχη της εκπαίδευσης την καθιστούν επί της ουσίας διαδικασία συμμόρφωσης στις κατευθύνσεις της κυρίαρχης κρατικής διδακτικής.

Χωρίσαμε τις νομοθετικές ρυθμίσεις της ΝΔ σε νεοφιλελεύθερες και νεοσυντηρητικές αποκλειστικά και μόνο για λόγους ανάλυσης. Στην πραγματικότητα, οι νεοφιλελεύθερες και οι νεοσυντηρητικές ρυθμίσεις συνυφαίνονται, όπως αυτό γίνεται φανερό από τον πολλαπλασιασμό των αξιολογικών διαδικασιών των μαθητών με την αύξηση των εξεταζόμενων μαθημάτων στο Γυμνάσιο, την επαναφορά της τράπεζας θεμάτων στο Λύκειο και την καθιέρωση πανελλαδικών διαγνωστικών εξετάσεων στην έκτη Δημοτικού και στην τρίτη Γυμνασίου. Ο πολλαπλασιασμός των εξεταστικών διαδικασιών στη δημόσια εκπαίδευση σημαίνει προώθηση της νεοφιλελεύθερης λογικής του ανταγωνισμού και, ταυτόχρονα, της νεοσυντηρητικής λογικής του ολοκληρωτικού ιδεολογικοπολιτικού ελέγχου των μαθητών. Γενικότερα, το σύνολο των νομοθετικών ρυθμίσεων της ΝΔ είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της ορθότητας του όρου νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση για να αποδοθεί ο χαρακτήρας της σύγχρονης κυρίαρχης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η επιχειρηματοποίηση της εκπαίδευσης (είσοδος των επιχειρήσεων σε αυτήν, λειτουργία της ως αγορά και ενίσχυση της κατάρτισης στο εσωτερικό της έναντι της πολύπλευρης μόρφωσης) δεν μπορεί να εφαρμοστεί απρόσκοπτα εάν δεν αντιμετωπιστούν προληπτικά και κατασταλτικά οι αντιδράσεις μέσω συστηματικής προσπάθειας για τον ολοκληρωτικό ιδεολογικοπολιτικό έλεγχο των ζωντανών υποκειμένων της εκπαίδευσης, δηλαδή των μαθητών, των φοιτητών και των εκπαιδευτικών. Όπως γενικότερα η πραγμάτωση των νεοφιλελεύθερων δογμάτων στην οικονομία είναι αδύνατη χωρίς κράτος με ισχυρές κατασταλτικές λειτουργίες το οποίο θα αντιμετωπίζει τις αντιδράσεις των εργαζομένων, έτσι και η επιχειρηματοποίηση της εκπαίδευσης είναι αδύνατη χωρίς την επιβολή των νεοσυντηρητικών δογμάτων του ολοκληρωτικού ιδεολογικοπολιτικού ελέγχου των μαθητών, των φοιτητών και των εκπαιδευτικών.

Το τοπίο που επιχειρούν να διαμορφώσουν οι νομοθετικές ρυθμίσεις της ΝΔ είναι δυστοπικό. Για τους μαθητές, πολλαπλασιασμός των εξεταστικών διαδικασιών και Ελάχιστη Βάση Εισαγωγής, που συνεπάγονται την ενίσχυση της επιλεκτικής λειτουργίας της εκπαίδευσης σε βάρος εκείνων που προέρχονται από τις κατώτερες στην κοινωνική ιεραρχική πυραμίδα κοινωνικές τάξεις και αναγκαστική στροφή τους στις ποικιλώνυμες διαδρομές και τους αντίστοιχους μηχανισμούς της (κυρίως ιδιωτικής, με πληρωμή) κατάρτισης. Για τους φοιτητές και τους πανεπιστημιακούς, περιορισμός των ακαδημαϊκών ελευθεριών και ολοκληρωτικού τύπου ιδεολογικοπολιτικός έλεγχος με σκοπό την αποχή τους από κάθε είδους κριτική σκέψη και δραστηριοποίηση που εναντιώνεται στην κεντρική πολιτική εξουσία και στην επέκταση της επιχειρηματοποίησης των πανεπιστημίων. Για τους εκπαιδευτικούς

της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, επίσης ολοκληρωτικού τύπου ιδεολογικοπολιτικός έλεγχος με σκοπό τη μετατροπή τους σε πειθήνιους υποταγμένους εκτελεστές της κυρίαρχης κρατικής διδακτικής και αποπολιτικοποιημένα άτομα τα οποία ενδιαφέρονται πρωτίστως για την ατομική τους εργασιακή επιβίωση.

Η ερμηνεία της σύγχρονης πολιτικής της ΝΔ

Η σύγχρονη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης την οποία επιχειρεί η ΝΔ είναι ταχεία και εκτεταμένη. Αυτό συμβαίνει για δύο, κυρίως, λόγους.

Ο πρώτος λόγος είναι ότι τα κινήματα των μαθητών και των φοιτητών, αλλά και των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα έχουν δημιουργήσει σημαντικές ριζοσπαστικές αγωνιστικές παρακαταθήκες. Αν περιοριστούμε μόνο στα μεταπολιτευτικά χρόνια και στις σπουδαιότερες εξάρσεις των συγκεκριμένων κινημάτων μετά το 1974, μπορούμε επιγραμματικά να αναφέρουμε τις εξής.

1. Το 1979, το φοιτητικό κίνημα με μαζικές πανελλαδικές καταλήψεις των πανεπιστημιακών σχολών και διαδηλώσεις ανάγκασε την τότε κυβέρνηση του (πρεσβύτερου) Κωνσταντίνου Καραμανλή (ΝΔ) να μην εφαρμόσει το νόμο 815 του 1978 που επιχειρούσε μέσω αλλαγών στο εξεταστικό σύστημα να περιορίσει την έντονη μεταπολιτευτική πολιτικοποίηση των φοιτητών και τη συμμετοχή τους στο ευρύτερο ριζοσπαστικό λαϊκό κίνημα της εποχής.
2. Το 1988, οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προχώρησαν σε μαζική απεργία 35 ημερών από τις πανελλαδικές εξετάσεις διεκδικώντας κυρίως μισθολογικές αυξήσεις από την τότε κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ), με αποτέλεσμα τη μερική ικανοποίηση των αιτημάτων τους.
3. Το 1991, οι μαθητές των Λυκείων κινητοποιήθηκαν σε πανελλαδική κλίμακα πραγματοποιώντας καταλήψεις των σχολείων και διαδηλώσεις, με τη συμπαράσταση των εκπαιδευτικών. Ανάγκασαν την τότε κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη (ΝΔ) να μην εφαρμόσει τα αυταρχικά νεοσυντηρητικά μέτρα που είχε νομοθετήσει για τη σχολική ζωή (τα λεγόμενα μέτρα Κοντογιαννόπουλου).
4. Το 1997, οι μαθητές κινητοποιήθηκαν και πάλι μαζικά με καταλήψεις σχολείων και διαδηλώσεις σε πανελλαδική κλίμακα εναντίον των εξεταστικών μέτρων της

μεταρρύθμισης της κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Σημίτη (ΠΑΣΟΚ) τα οποία σταδιακά αποσύρθηκαν (η λεγόμενη μεταρρύθμιση Αρσένη). Είχε προηγηθεί περίπου δέμηνη απεργία των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εναντίον της πολιτικής της οικονομικής λιτότητας στην εκπαίδευση, με πενιχρά αποτελέσματα.

5. Το 2006, οι φοιτητές κινητοποιήθηκαν μαζικά σε πανελλαδική κλίμακα με καταλήψεις των πανεπιστημιακών σχολών και διαδηλώσεις, υπερασπιζόμενοι το άρθρο 16 του Συντάγματος που προβλέπει δωρεάν δημόσια τριτοβάθμια εκπαίδευση ενάντια στις προσπάθειες τροποποίησής του για να ιδρυθούν ιδιωτικά Πανεπιστήμια από την κυβέρνηση του (νεότερου) Κωνσταντίνου Καραμανλή (ΝΔ), με επιτυχία. Την ίδια χρονιά εκδηλώθηκε απεργία περίπου ενός μήνα των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εναντίον της πολιτικής της οικονομικής λιτότητας στην εκπαίδευση, με μικρά αποτελέσματα.

6. Το 2014, οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με πολύμορφες κινητοποιήσεις και απεργία ματαίωσαν την προσπάθεια εφαρμογής του Προεδρικού Διατάγματος 152 του 2013 για την ιεραρχική από τα πάνω αξιολόγησή τους της τότε κυβέρνησης του Αντώνη Σαμαρά (ΝΔ), στο πλαίσιο της ριζικής αντίθεσης και των αγώνων τους εναντίον των μέτρων των μνημονίων των κυβερνήσεων του Γεωργίου Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ) και του Σαμαρά (ΝΔ) με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την οικονομία, την κοινωνία και την εκπαίδευση.

Οι ριζοσπαστικές αγωνιστικές εξάρσεις των κινημάτων που προαναφέρθηκαν τροφοδότησαν τη διαμόρφωση συγκροτημένων δυνάμεων κάθε εκδοχής της Αριστεράς στην εκπαίδευση και τροφοδοτήθηκαν από αυτές τις δυνάμεις. Από αυτή την άποψη, συνέχισαν την παράδοση της εξέγερσης του Πολυτεχνείου του 1973, όταν το φοιτητικό κίνημα αποτέλεσε προνομιακό πεδίο πολιτικής παρέμβασης των δυνάμεων της Αριστεράς συμβάλλοντας αποφασιστικά στην πτώση της δικτατορίας, αλλά και τροφοδοτώντας την ενίσχυση της συνολικής επιρροής της Αριστεράς στη μεταπολιτευτική περίοδο.

Μάλιστα, με δεδομένο ότι οι ριζοσπαστικές αγωνιστικές εξάρσεις των κινημάτων στο χώρο της εκπαίδευσης ήταν εν μέρει ή συνολικά νικηφόρες (με εξαίρεση τη δέμηνη απεργία των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του 1997), είναι φανερό ότι η παράταξη της Δεξιάς στην Ελλάδα (κορμός της οποίας είναι η ΝΔ) έχει πολύ δυσάρεστες εμπειρίες από αυτές. Συνεπώς, η επιδίωξη για πρόληψη μιας νέας ριζοσπαστικής κινηματικής έξαρσης του μέλλοντος δεν μπορεί παρά να αποτυπώνεται στις νομοθετικές της ρυθμίσεις του παρόντος.

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο η σύγχρονη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης την οποία επιχειρεί η ΝΔ είναι ταχεία και εκτεταμένη συνδέεται με τον πρώτο. Οι γενικότερες κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις, στο πλαίσιο των οποίων εκδηλώθηκαν και ορισμένες από τις κινηματικές ριζοσπαστικές εξάρσεις στους χώρους της εκπαίδευσης στις περιόδους 1974-1981, 1991-1993 και 2010-2015 οδήγησαν σε εκλογικές νίκες του ΠΑΣΟΚ (τις πρώτες δύο φορές) και του ΣΥΡΙΖΑ απέναντι σε κυβερνήσεις της ΝΔ και σε αντίστοιχες μεταβολές της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η πρώτη από αυτές τις περιόδους (1974-1981) χαρακτηρίστηκε από μεγάλο αριθμό απεργιών στον ιδιωτικό και στον δημόσιο τομέα, νέες ριζοσπαστικές μορφές οργάνωσης της εργατικής τάξης (εργοστασιακά σωματεία), σημαντικές κινητοποιήσεις των αγροτών, έντονη πολιτική και ιδεολογική ριζοσπαστικοποίηση και ευρύτατη διάδοση των θέσεων της Αριστεράς. Οι συγκρούσεις αυτής της περιόδου τροφοδότησαν τη δυναμική της εκλογικής νίκης του ΠΑΣΟΚ με το εντυπωσιακό ποσοστό του 48% και την πραγματοποίηση από την πρώτη κυβέρνηση Παπανδρέου (1981-1985) σημαντικών δημοκρατικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, όπως η κατάργηση της ιεραρχικής από τα πάνω αξιολόγησης των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η αύξηση και η εξίσωση των μισθολογικών απολαβών τους, η κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων για το Λύκειο, η κατάργηση της καθηγητικής έδρας στα Πανεπιστήμια και η συμμετοχή των φοιτητών στη διοίκησή τους. Οι δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση εντάσσονταν σε μια ευρύτερη μεταρρυθμιστική πολιτική αυξήσεων στους χαμηλόμισθους, αναγνώρισης της Εθνικής Αντίστασης και προώθησης του επαναπατρισμού των πολιτικών προσφύγων της Αριστεράς, επέκτασης του κράτους πρόνοιας και διεύρυνσης των εργατικών δικαιωμάτων, όπως η αυτόματη τιμαριθμική αναπροσαρμογή των μισθών, η καθιέρωση της 40ωρης εβδομαδιαίας εργασίας και των τεσσάρων εβδομάδων άδειας, καθώς και ο εκδημοκρατισμός της συνδικαλιστικής νομοθεσίας. Όμως, παρά την αριστερόστροφη ρητορική του και τις αντιπαραθέσεις με την αστική τάξη γύρω από όψεις της κυβερνητικής πολιτικής του που θεωρήθηκαν ιδιαίτερα φιλολαϊκές, οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές του ΠΑΣΟΚ ήταν οριοθετημένες λόγω της εργαλειοποίησης του αστικού κράτους χωρίς ρήξη με τις βασικές δομές και λειτουργίες του, της συμμετοχής στους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς (ΝΑΤΟ και Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) και του γεγονότος ότι οι λειτουργίες της αναπαραγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής παρέμειναν ανέπαφες.

Στη δεύτερη από τις περιόδους που προαναφέρθηκαν (1991-1993), η αποτυχημένη αναμέτρηση της κυβέρνησης της ΝΔ με το μαθητικό κίνημα και ορισμένες δυναμικές εργατικές κινητοποιήσεις, κυρίως στις αστικές συγκοινωνίες της Αθήνας, συνέβαλαν στην πτώση της κυβέρνησης Μητσοτάκη, παρά το ότι οι διεθνείς εξελίξεις (όπως η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ) ευνοούσαν τα κόμματα της Δεξιάς. Στις εκλογές του 1993, το ΠΑΣΟΚ επικράτησε με ποσοστό περίπου 47%. Η πολιτική που ακολούθησε η τελευταία κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου μέχρι το θάνατο και την αντικατάστασή του από τον Κώστα Σημίτη το 1996 χαρακτηρίστηκε από κάποιους συμβολισμούς, όπως η επαναφορά των αστικών συγκοινωνιών της Αθήνας στο Δημόσιο, που την οριοθετούσαν από την προηγούμενη κυβέρνηση και συγκάλυπταν τη διαδικασία ενσωμάτωσης του ΠΑΣΟΚ στα νεοφιλελεύθερα δόγματα, διαδικασία ενσωμάτωσης που είχε ήδη ξεκινήσει από το 1985. Στην εκπαίδευση, η κυβέρνηση Παπανδρέου ανέστειλε την ισχύ των ρυθμίσεων για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και των μαθητών που είχε θεσπίσει με προεδρικά διατάγματα η κυβέρνηση Μητσοτάκη. Ήταν μια κίνηση η οποία εντασσόταν στους συμβολισμούς που προαναφέρθηκαν, με στόχο την οριοθέτηση του ΠΑΣΟΚ από την προηγούμενη κυβέρνηση της ΝΔ. Ωστόσο, απλώς σήμαινε την καθυστέρηση της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης στην εκπαίδευση, αφού η κυβέρνηση Παπανδρέου συνέχισε τη νεοφιλελεύθερη πολιτική της λιτότητας, της ελαστικοποίησης των σχέσεων εργασίας και των ιδιωτικοποιήσεων της κυβέρνησης Μητσοτάκη για τους εργαζομένους, συμβάλλοντας στην αναδιανομή του κοινωνικού πλούτου προς όφελος της κυρίαρχης αστικής τάξης. Έτσι, άνοιξε το δρόμο και για την πλήρη ενσωμάτωση του ΠΑΣΟΚ στην επιλογή της ελληνικής αστικής τάξης να αναγορευτεί η ένταξη της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή ενοποίηση ως νέα Μεγάλη Ιδέα για να επιβιώσει η ίδια στις νέες συνθήκες διεθνοποίησης του κεφαλαίου υπό τον έλεγχο των ισχυρών κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιλογή που εκφράστηκε από την τεχνοκρατική εκσυγχρονιστική ρητορική των δύο επόμενων κυβερνήσεων Σημίτη.

Θα αναφερθούμε κάπως εκτενέστερα στην τρίτη περίοδο (2010-2015), διότι σχετίζεται περισσότερο, λόγω χρονικής εγγύτητας, με τη σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική της ΝΔ. Οι λαϊκές αντιδράσεις στις πολιτικές που υπαγορεύονταν από τα μνημόνια ξεκίνησαν τον Μάιο του 2010 με ογκώδεις διαδηλώσεις σε ολόκληρη τη χώρα. Συνεχίστηκαν με άλλους τρόπους, όπως οι συγκρούσεις στην Κερατέα, το κίνημα «Δεν Πληρώνω» και το κίνημα των πλατειών (Μάιος-Ιούλιος 2011) που συνδυάστηκε με μαζικές απεργιακές κινητοποιήσεις. Το φθινόπωρο του 2011 έγινε νέα μεγάλη απεργία στον δημόσιο τομέα και ματαιώθηκε η επίσημη παρέλαση για την επέτειο της

28^{ης} Οκτωβρίου στη Θεσσαλονίκη, γεγονότα που σηματοδότησαν την πτώση της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ) και τη συγκρότηση μεταβατικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο με τη στήριξη του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ακροδεξιού Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού. Παράλληλα, εκδηλώθηκαν αρκετοί άλλοι αγώνες, ορισμένοι ιδιαίτερα δυναμικοί, όπως η απεργία στη Χαλυβουργία και οι διαδηλώσεις στις Σκουριές της Χαλκιδικής, καθώς και πρακτικές αλληλεγγύης (λαϊκά συσσίτια, κοινωνικά παντοπωλεία, κοινωνικά ιατρεία, παροχή δωρεάν μαθημάτων). Σημείο κορύφωσης αποτέλεσαν οι συγκεντρώσεις του Φεβρουαρίου του 2012, στις οποίες υπολογίζεται ότι πήρε μέρος ο μεγαλύτερος αριθμός διαδηλωτών μετά το 1974. Από τον Μάιο του 2010 μέχρι τον Μάρτιο του 2014 στην Ελλάδα είχαν πραγματοποιηθεί 20.120 συγκεντρώσεις-συναθροίσεις-κινητοποιήσεις και πάνω από 20 πανελλαδικές απεργίες.

Η κυβέρνηση που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του 2012 με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά και στηριζόταν από τη ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ και τη Δημοκρατική Αριστερά (ΔΗΜΑΡ) επέβαλε καινούργιο μνημόνιο, με αποτέλεσμα νέες απεργίες και διαδηλώσεις. Το καλοκαίρι του 2013, η κατάργηση της Ελληνικής Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης προκάλεσε νέες μαζικές αντιδράσεις, την αποχώρηση της ΔΗΜΑΡ από την κυβέρνηση και τη μείωση των εδρών της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Όμως, οι λαϊκές κινητοποιήσεις μετά τις εκλογές του 2012 ήταν εμφανώς πολύ λιγότερες και αποδυναμωμένες σε σύγκριση με τη διετία 2010-2012. Ο βασικός λόγος αυτής της οπισθοχώρησης ήταν τα αποτελέσματα των δύο διαδοχικών εκλογών του 2012 (Μάιος-Ιούνιος). Ένα αντιμνημονιακό κόμμα, με τίτλο Συνασπισμός της Ριζοσπαστικής Αριστεράς (ΣΥΡΙΖΑ), ο πρόγονος του οποίου (Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου) στη δεκαετία του 2000 αγωνιζόταν, όχι πάντα επιτυχώς, να ξεπεράσει το εκλογικό όριο του 3% για να εκλέξει βουλευτές, είχε λάβει το 16,8% τον Μάιο και το 26,9% των ψήφων τον Ιούνιο. Το πολιτικό σύστημα είχε αλλάξει κατά πολύ. Το ΠΑΣΟΚ συρρικνώθηκε, η ΝΔ ήταν πρώτο κόμμα αλλά με σημαντικές απώλειες σε σχέση με την παραδοσιακή της ισχύ, το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας περιορίστηκε στο 5% και το νεοαζιτιστικό κόμμα της Χρυσής Αυγής μπήκε στη Βουλή με ποσοστό 7%. Με ενδιάμεσο σταθμό τις Ευρωεκλογές του Ιουνίου του 2014, ο ΣΥΡΙΖΑ βάδιζε προς την εκλογική νίκη που φαινόταν, πλέον, εφικτή. Η κάμψη των λαϊκών κινητοποιήσεων συνδεόταν με την ελπίδα μεγάλου μέρους των λαϊκών τάξεων ότι οι πολιτικές των

μνημονίων θα ανατρέπονταν μέσω της ανάληψης της κυβερνητικής εξουσίας από ένα κόμμα το οποίο διακήρυσσε σε όλους τους τόνους ότι εξέφραζε την Αριστερά².

Η κυβέρνηση συνεργασίας του ΣΥΡΙΖΑ με τους Ανεξάρτητους Έλληνες (ΑΝΕΛ) (2015-2019) έκανε μια θεαματική πολιτική στροφή το καλοκαίρι του 2015 όταν εγκατέλειψε τις αντιμνημονιακές προεκλογικές δεσμεύσεις της και υπέγραψε νέο μνημόνιο με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο καταπατώντας με απροκάλυπτο και ντροπιαστικό τρόπο το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος το οποίο η ίδια είχε προκαλέσει, αποτέλεσμα ξεκάθαρα αρνητικό για την υπογραφή νέου μνημονίου. Εφάρμοσε μια εκπαιδευτική πολιτική που αναιρεί ορισμένα νεοσυντηρητικά και νεοφιλελεύθερα μέτρα των προηγούμενων μνημονιακών κυβερνήσεων, παρά το ότι δεν αμφισβήτησε συνολικά αλλά, αντίθετα, προώθησε τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση στην οικονομία, στην κοινωνία και στην εκπαίδευση. Παραδείγματος χάρη, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ ματαίωσε την τοποθέτηση σε διαθεσιμότητα χιλιάδων εκπαιδευτικών της τεχνικής εκπαίδευσης από την κυβέρνηση Σαμαρά και την εφαρμογή του Προεδρικού Διατάγματος 152 του 2013 για την από τα πάνω ιεραρχική αξιολόγηση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Για τη ΝΔ, οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ της τετραετίας 1981-1985 και η ανáιρεση ορισμένων νεοσυντηρητικών και νεοφιλελεύθερων μέτρων των κυβερνήσεων Μητσοτάκη και Σαμαρά το 1993 και το 2015 δεν προξένησαν μόνο δυσaréσκεια. Αποτέλεσαν επιμέρους αλλά σημαντικά στοιχεία ευρύτερων πολιτικών εξελίξεων που οδήγησαν σε κρίσεις τη ΝΔ και κατέληξαν σε αλλαγές κομματικής ηγεσίας. Το 1984 ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης αντικατέστησε τον Ευάγγελο Αβέρωφ, το 1993 ο Μιλτιάδης Έβερτ αντικατέστησε τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και το 2016 ο Κυριάκος Μητσοτάκης αντικατέστησε τον Αντώνη Σαμαρά. Οι αλλαγές στην ηγεσία της ΝΔ, ιδιαίτερα οι δύο πρώτες (1984 και 1993), ήταν αποτέλεσμα εκλογικών ηττών και συνδέονταν με την αναζήτηση της εκλογικά νικηφόρας πολιτικής γραμμής από τον παραδοσιακό και πλέον αυθεντικό εκπρόσωπο της δεξιάς παράταξης στην Ελλάδα. Και οι εκπαιδευτικές πολιτικές των αντιπάλων της ΝΔ ήταν σημαντικά στοιχεία των συνολικότερων πολιτικών τους, με δεδομένο, μάλιστα, ότι συνδέονταν με αντίστοιχες κινηματικές εξάρσεις στο χώρο της εκπαίδευσης που προαναφέραμε: οι μεταρρυθμίσεις του ΠΑΣΟΚ της τετραετίας 1981-1985 συνδέονταν με τις κινητοποιήσεις του φοιτητικού κινήματος του 1979, το

² Για όσα προαναφέρθηκαν σχετικά με τις οικονομικοκοινωνικές, τις πολιτικές και τις εκπαιδευτικές εξελίξεις στην Ελλάδα, αναλυτικότερα βλ. Σακελλαρόπουλος 2001 και 2014, Σακελλαρόπουλος & Σωτήρης 2004, Κορομπόκης 2008, Κάτσικας & Καββαδίας 2002.

πάγωμα της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών του 1993 συνδεόταν με τις καταλήψεις και τις διαδηλώσεις ενάντια στα μέτρα Κοντογιαννόπουλου του 1991 και η επαναπρόσληψη των ουσιαστικά απολυθέντων εκπαιδευτικών του 2015 συνδεόταν με τις κινητοποιήσεις ενάντια στα μνημονιακά μέτρα για την εκπαίδευση και την κοινωνία.

Με βάση τα προηγούμενα, μπορούμε να ερμηνεύσουμε πληρέστερα τη σύγχρονη εκπαιδευτική πολιτική της ΝΔ. Η έκταση, το βάθος και η ταχύτητα επιβολής των νομοθετικών ρυθμίσεων οι οποίες προωθούν τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης δεν μπορούν να ερμηνευθούν αποκλειστικά στη βάση της αντίστοιχης ιδεολογικής και πολιτικής φυσιογνωμίας της ΝΔ, η οποία είναι πολιτικό κόμμα που εξυπηρετεί τα συμφέροντα της κυρίαρχης αστικής τάξης και συνεπώς προωθεί τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση. Όπως έχουμε υποστηρίξει, η νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική κοινωνικοπολιτική αναδιάρθρωση είναι, πρωταρχικά, μια διεθνής επίθεση των δυνάμεων του κεφαλαίου εναντίον των δυνάμεων της εργασίας με βασικό χαρακτηριστικό της στοιχείο τη μείωση του κοινωνικού χαρακτήρα του κράτους και την ενίσχυση του κατασταλτικού του ρόλου. Αυτή η επίθεση ξεκίνησε μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στη δεκαετία του 1970, όταν οι κυρίαρχες τάξεις, αρχικά στη Μ. Βρετανία, στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στη συνέχεια διεθνώς, υιοθέτησαν τα νεοφιλελεύθερα και νεοσυντηρητικά δόγματα και παρά το ότι η οικονομική κρίση του 2008 έδειξε τις συνέπειες της εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων πολιτικών διεθνώς και με ιδιαίτερη ένταση στη χώρα μας, η νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Με άλλα λόγια, αποτελεί στρατηγική πολιτική επιλογή της κυρίαρχης ελληνικής αστικής τάξης³.

Όμως, η έκταση, το βάθος και η ταχύτητα επιβολής των νομοθετικών ρυθμίσεων οι οποίες προωθούν τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση είναι απαραίτητο να ερμηνευθούν και ως απόφαση της ηγεσίας της ΝΔ να αξιοποιήσει τις αρνητικές γι' αυτήν ιστορικές εμπειρίες που έχει συσσωρεύσει από την ανάπτυξη των κινημάτων στην εκπαίδευση για να συγκρουστεί μετωπικά με τις ριζοσπαστικές αγωνιστικές παρακαταθήκες τους, οι οποίες συνδέονται, στον έναν ή τον άλλο βαθμό, με όλες τις εκδοχές της ελληνικής Αριστεράς. Επιπλέον, μπορεί να ερμηνευθεί και ως απόφασή της να συγκροτήσει ένα τέτοιο νομοθετικό πλέγμα στην εκπαίδευση και να διαμορφώσει με βάση αυτό το πλέγμα αναλόγως την καθημερινότητα και την ιδεολογία του ζωντανού δυναμικού της, με στόχο να δεσμεύσει μελλοντικές κυβερνήσεις τις οποίες δεν θα ελέγχει πλήρως η ίδια ώστε να αποφευχθεί ακόμα και

³ Αναλυτικότερα βλ. Γρόλλιος 1999, 2012 και 2021.

η επιβράδυνση της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης στην εκπαίδευση, όπως έγινε το 1993 -1996 και το 2015 - 2019.

Τέσσερις σχετικές κατευθύνσεις έρευνας

Η κριτική εκπαίδευση στην Ελλάδα αποτελεί μια συλλογική κίνηση θεωρίας και πράξης η οποία βρίσκεται σε συνολική αντιπαράθεση με τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης και της κοινωνίας. Συνεπώς, είναι αυτονόητο ότι όσοι και όσες συμμετέχουν στις διαδικασίες της αγωνίζονται ενάντια στη σύγχρονη πολιτική της ΝΔ, προασπίζοντας τη δημοκρατία στην εκπαίδευση και τα μορφωτικά δικαιώματα των μαθητών, των φοιτητών και των εκπαιδευτικών, προωθώντας τη συλλογικότητα, το διάλογο και την αλληλεγγύη. Με δεδομένη αυτή τη θεωρητική και πρακτική τοποθέτηση, προτείνουμε τέσσερις σχετικές κατευθύνσεις έρευνας.

1. Ακριβώς επειδή η κριτική εκπαίδευση αντιπαράτίθεται συνολικά με τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης οφείλει να μελετά κάθε πλευρά της. Η αναδιάρθρωση δεν προωθείται μόνο με κοινοβουλευτικές νομοθετικές ρυθμίσεις της ΝΔ, το σημαντικότερο μέρος των οποίων μετά τον Ιούνιο του 2019 επιχειρήσαμε να αναλύσουμε στα προηγούμενα, αλλά και με τους δημόσιους λόγους συλλογικών και ατομικών φορέων δράσης εντός και εκτός του κράτους. Η κριτική εκπαίδευση πρέπει να αναλύει τους λόγους αυτών των φορέων αναδεικνύοντας τα ιδεολογικά στοιχεία που εμπεριέχουν σήμερα, καθώς και την ιστορία τους. Αναλύσεις των δημόσιων λόγων των επιχειρηματικών οργανώσεων, των ιδιωτικών ιδρυμάτων που συντηρούν μεγαλοεπιχειρηματίες, των κυρίαρχων συγκροτημάτων των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, των κρατικών οργανισμών και των διανοουμένων τους για την εκπαίδευση είναι σημαντικές για την κατανόηση της ιδεολογικής νομιμοποίησης της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης. Όπως σημαντικές είναι και οι αναλύσεις των λόγων των διεθνών οργανισμών που την προωθούν, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ).

2. Παράλληλα, η κίνηση της κριτικής εκπαίδευσης οφείλει να αναλύει και τους λόγους εκείνων των κοινωνικών και πολιτικών φορέων που δηλώνουν ότι διαφωνούν με το σύνολο ή με πλευρές της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης. Όχι μόνο διότι μπορεί να εντοπίζει στους λόγους ορισμένων από αυτούς τους φορείς χρήσιμα στοιχεία τα οποία να αξιοποιεί για τις δικές της τοποθετήσεις, αλλά και γιατί πολλές φορές η αντιπαράθεση άλλων από αυτούς τους φορείς είναι ρηχή και

θεμελιώνεται σε τεχνοκρατικές λογικές που παραβλέπουν ή υποβαθμίζουν τον πολιτικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Η κριτική εκπαίδευση, ακριβώς επειδή μία από τις θεμελιώδεις αρχές της είναι ότι η εκπαίδευση είναι πολιτική, είναι αναγκαίο να αναλύει τέτοιου είδους τοποθετήσεις και να δείχνει ότι, σε τελική ανάλυση, παρά τη φαινομενική τους αντίθεση με τη νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση, συμβάλλουν στην ιδεολογική της νομιμοποίηση.

3. Μια άλλη σημαντική ερευνητική κατεύθυνση αναφέρεται στις μορφές με τις οποίες έχουν ήδη εφαρμοστεί πλευρές της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης και οι επιπτώσεις τους. Η επιβολή διδάκτρων στα μεταπτυχιακά προγράμματα Πανεπιστημίων και η λειτουργία τους με όρους αγοράς, η λειτουργία των πρότυπων και πειραματικών σχολείων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι όροι εργασίας και ζωής των ελαστικά εργαζόμενων εκπαιδευτικών, όπως οι χιλιάδες αναπληρωτές, αποτελούν σχετικά παραδείγματα. Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι τόσο στο επίπεδο της ανάλυσης των λόγων των συλλογικών και ατομικών φορέων εντός και εκτός του κράτους όσο και στο επίπεδο της ανάλυσης των μορφών με τις οποίες έχουν ήδη εφαρμοστεί πλευρές της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης και των επιπτώσεών τους, η κίνηση της κριτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα μπορεί (και πρέπει) να λαμβάνει υπόψη της τις πλούσιες σχετικές διεθνείς εμπειρίες αξιοποιώντας, μεταξύ άλλων, τη δική της συμμετοχή στα διεθνή συνέδρια της κριτικής εκπαίδευσης.

4. Τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό από τα προηγούμενα, η κίνηση της κριτικής εκπαίδευσης πρέπει να αναλύσει τις νέες μορφές της κρατικής διδακτικής στην Ελλάδα οι οποίες, εάν πραγματοποιηθούν οι εξαγγελίες της κυβέρνησης της ΝΔ για την αλλαγή των αναλυτικών προγραμμάτων, θα παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των διδακτικών πρακτικών των εκπαιδευτικών. Στη βάση τέτοιων αναλύσεων, σε συνδυασμό με ανάλογες θεωρητικές επεξεργασίες, η κριτική εκπαίδευση μπορεί να εντοπίσει εκείνα τα σημεία στα οποία μπορούν να εστιάσουν οι εκπαιδευτικοί για να προωθήσουν την κριτική συνειδητοποίηση των μαθητών και να συγκεντρώσει ανάλογο διδακτικό υλικό που θα στηρίξει τη συλλογική εργασία εκπαιδευτικών και μαθητών για κρίσιμα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Γρόλλιος, Γ. (1999), *Ιδεολογία, παιδαγωγική και εκπαιδευτική πολιτική. Λόγος και πράξη των ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.

Γρόλλιος, Γ. (2012), «Η οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση και οι κατευθύνσεις δράσης των ριζοσπαστών παιδαγωγών στην Ελλάδα», στο Τσαγγαρίδου, Ν., Μαύρου, Κ., Συμεωνίδου, Σ., Φτιάκα, Ε., Συμεού, Λ., Ηλία, Ι. (επιμ.), *Η Κρίση και ο Ρόλος της Παιδαγωγικής: Θεσμοί, Αξίες, Κοινωνία*. Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 8-9 Ιουνίου 2012 (σε Ηλεκτρονική Μορφή).

Γρόλλιος, Γ. (2021), «Η νεοφιλελεύθερη-νεοσυντηρητική αναδιάρθρωση της ελληνικής εκπαίδευσης, η ΑΔΙΠΠΔΕ και η “κριτική σχολική παιδαγωγική” του προέδρου της», *Κριτική Εκπαίδευση*, τχ.1.

Κάτσικας, Χ., Καββαδίας, Γ. (2002). *Το «εγχειρίδιο» του καλού εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κορομπόκης, Δ. (2008), *Τεχνοκρατική ιδεολογία και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα στον 20^ο αιώνα. Όρια και αντιφάσεις*. Διδακτορική Διατριβή, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Σακελλαρόπουλος, Σ. (2001), *Η Ελλάδα στη μεταπολίτευση. Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988*. Αθήνα: Λιβάνης.

Σακελλαρόπουλος, Σ. (2014), *Κρίση και κοινωνική διαστρωμάτωση στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Τόπος.

Σακελλαρόπουλος, Σ., Σωτήρης, Π. (2004), *Αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός. Κοινωνικοί και πολιτικοί μετασχηματισμοί στην Ελλάδα της δεκαετίας του '90*. Αθήνα: Παπαζήσης.